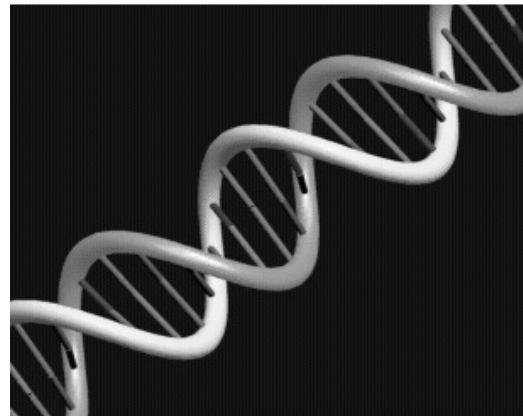

Ido-Saluto!

Editita dal Germana Ido-Societo
3/2008

La duopla helixo di la
DNA-molekulo Pag. 12

La Parlamento Europana en Strasbourg

Pag. 6

Postmarko editita
en la yaro 1949 da
la Franca posto

Artiklo pag. 16

Me salutas vi, kara amiki di la Germana Ido-Societo!

Danke la tradukado da la gespozi Yakuvenko e danke la diligenteso di kelka membri dil Ido-amiki Berlin depos aprilo ni havas plusa propagilo, la Polon-lingua. Ol esos valoroza helpilo por informar la Polona publiko en od exter sua hemlando pri la linguo „nekonocata“. Esperende ni povas disdonar kelka exempleri a la Polona komonajo en Berlin por ganar kunlukteri.

Konsiderante la strukturo di la membraro di la GIS ni mustas konstatar, ke nia mikra societo bezonas urjante „fresha sango“, eventuale anke ek exterlandana civitani. Ja de fora pasinto on postulis, ke singla GIS-ano rekrutez omnayare adminime un novico. Regretinde ca deziro esas utopiala. Lore en l'urbeto Anklam me intencis fondar Ido-grupeto o trovar adminime un intereseemo, regretinde sen suceso. Do me konocas la desfacilaji por exekutar tala postulo.

Segun mea opiniono restas l'ecencala questiono: Ka l'ecelanta projeto Ido, produkturo di eminenta ciencisti, devez mortar? Ka ni vere ne posedas manieri e vizioni por trovar entuziasmozi? Ka ni vere sat bone explotas, profitas omna posiblaji favore la plugrandigo di nia movimento en Germania? Do ne vartez, kara GIS-amiki, agez quik!

Agez!

Exemplatre me volas mencionar la aktivaji di nia honoruma membro sioro Neußner, la penadi di sioro Schmidtchen en la regional alt-skolo en Edermünde o sioro d-ro Homeyer qua disdonas Ido-libreti a sua amiki e parenti. Anke l'Ido-amiki Berlin esas prizenta ofte ye multa merkati e bazari diskutante e distributante propagili.

Plusa problemo esas la manko di moderna literaturo omnasorta ed atraktiva, precipue por la yunaro. Forsan ca problemo ne esas en unesma rango, ma urjante ni bezonas linguisti, pedagogisti ed autori. Nia movementeto bezonas diverse aganta aktivisti – omnu kun sua talenti esez acceptita e bonvenanta.

Lor nia yarala chef-assembly esez diskutenda ica ed altra temi. Ni joyas pri omna konstruktiva propozi e pri posibla sucesi.

Til rivido ye la 22esma di agosto 2008 en Wuppertal-Neviges, Silvio-Gesell-Tagungsstätte, Schanzenweg 86.

Eberhard Scholz, sekretario di la direktantaro di la GIS

Kara lekteri!

Oportune la vakanc-sezono nia Ido-Saluto cafoye havas 20 vice nur 12 pagini. Talmaniere ni ofras plu multa lektajo, esperante ke singla lektero povas trovar adminime un o du interesiva artikli. Precipue ni volas rekomendar la artiklo da sioro José Cossio de la fora Mexikia. Il skribis pri ula tre grava problemo sociala en sua hemlando. Quankam ni esas Germana revuo, anke future ni volas egardar artikli da samideani exterlandana. Do sendez talia texti a ni!

Pose same kam ante un de nia lasta taski restas trovar maxim posible omna erori. Ni regretas singla eroro, exemple „flavatra“ (gelblich) vice korekta „fablatra“ (märchenhaft) en la artiklo da sioro Tiberio Madonna. Ye ca okaziono ni dankas la siori Alfred Neussner e Günter Anton pro lia helpo koncerne la korektigado. Ankor-unfoye ni volas acentizar lo ja plu frue dicita: ni devas demonstrar, ke Ido ne esas simpla help-linguo, ma linguo omnalatere developita, per qua esas expresebla omna nuanci di la sociala vivo ed omna fenomenen en la mondo. Vere Ido esus la maxim bona solvuro por divenor la komuna duesma linguo en Europa ed en altra parti di la mondo.

Fine ni deziras bela somero a vi, agreabla konjedo e granda joyo dum la lektado di nia nova Ido-Saluto.

Via redakterio

Violento kontre muzikisti en Mexikia

Mexikia esas lando richa de artistala expresuri, e la muziko esas un de oli. De nordo a sudo e de esto a westo existas multeso de muzikala genri, kelka de li plu folklora kam le altra. Ti, qui esas mixuro ek la kulturi di Mexikia ed Usa, apartenas a la muzikala genro ‚Grupera‘, precipue pro ke ol esas pleata da muzikala asociuri nomizita "grupi" o "bandi". La ‚Grupera‘- muziko esas precipue pleata per ritmi, qui similesas la polko e kombinas ritmi tropikala ed olti, qui venas de la sudo di Usa. La grupi e kantisti,

qui pleas ,Grupera' - muziko, juas vestizar "bovinera"- kasketo e boti. Pro la desfacila ekonomiala kondicioni en Mexikia, la tereno prosperas por kriminala organizuri konocata kom ,carteles' (la nomo naskis en la lando Kolumbia; pron. karteles), di qui precipua aktiveso esas la produktado, distributado e vendo di narkotiki, quale kanabo, kokaino, heroino, e recente artificala drogi konocata kom "kristalo" o "glacio", tre populara inter la yunaro, qua juas misuzar oli ye festi konocata kom "rave".

La povo di ca kriminala organizuri penetras preske omna sferi di la Mexikiana mondumo, mem politikala e policala. Do, ne esas stranja, ke l'influo di la narkotanti atingis anke la muzikala ceno.

En Mexikia dum multa yardeki existas muzikala genro konocata kom ,corrido' (pron. korrido), ube la muzikisti rakontas la aventuri di legendala heroi populara od eventaji historiala.

Ma pro la aparo di la ,carteles' la muzikisti komencis krear kansoni, en qui li rakontas la aventuri e vivado di personi, qui partoprenas en nelegala aktivesi, precipue olti, qui relatas la narkotik-trafiko. Kansoni, qui pre-zumas quale narkotanto kultivas la drogo e pose distributas ol, o quale lu povas evitar la dogan-polici por transportar drogi al Usa. Lo esas kustumala temi en la ,Grupera' - muziko.

Exemple on povas askoltar la sequanta rimi en kansoni:

- Li departis de San Isidro, li venis de Tijuana.
- Li adportis la bandaji dil automobilo plenigita per kanabo.
- Li esis Emilio Varela e Camelia la Texano.
(da Los Tigres del Norte, kansono "Camelia la Texano")
- Me vivas danke tri animali.
- Per oli me ganas pekunio e me ne kompras manjaji a li.
- Oli esas delikata animalo:
- Mea papagayo, mea hanulo e mea kapro.
(da Los Tucanes de Tijuana, kansono "Mea Tri Animalo")

En la lasta rimi on parolas pri tri animalo, slangatra nomo di tri precipua tipi di drogi: papagayo (kokaino), hanulo (kanabo), e kaprino (heroino).

Exempli quale ti laste citita abundas en la ,Grupera' - muziko.

Esas sekreto dicata ne-laute, ke kelka grupi e kantisti suportesas en lia unesma tempi da chefi di la ,carteles', qui juas askoltar lia aventuri kriminala e pagas bone pro to. Forsan pro to rivala bandachi di narkotanti ne toleras, ke muzikisto kantos la vinki di lia rivali en la "negocii".

Recent-yare eventabas violentoza serio di kriminala agi kontre membri di muzikala grupi. La maxim granda parto di tala krimini montras la sinaturo

di la narkotik-trafikanti, nam en kelka de ta eventaji ofte nombroza grupi di armizita viri atakas la famoza muzikisti sen montrar ula kompato por la viktimo.

Yen listo di violentoza eventaji, qui relatas Mexikiana “Grupera”-muzikisti:

- 16esma di mayo 1992: Rosalino “Chalino” Sanchez, 32 yari, kaptita e pose ocidita per du pafi aden la kapo en la urbo Culiacan, Sinaloa.
- 31esma di marto 1995: Selena Quintanilla, 23 yari, ocidita da la prezidantino di la “fan”-klubo di la kantistino, per pafo aden la dorso en l’urbo Corpus Christi, Texas, Usa..
- 26esma di agosto 2006: Trigo de Jesus, la filiulo di la kantisto Joan Sebastian – la yuna viro evis 27 yari – ocidesis da ne-konocata persono per pafo aden la kapo, kande la kantonisto parfinis prizentado en l’urbo McAllen, Texas, Usa.
- 25esma di novembro 2006: Valentin “Gallo” (Hanulo) Elizalde, 27 yari, atakita ed ocidita da armizita grupo en sua automobilo per sepadek pafi, kande il departis de lokala prizentado.
- 11esma di decembro 2006: Lupillo Rivera, atakita per sep pafi kontre sua automobilo da ne-konocata personi pos manjir en restorerio en l’urbo Guadalajara, Jalisco. Il transvivis la atako sen vundi.
- 1esma di decembro 2007: Sergio Gomez, chefa voco di la grupo “K-Paz de la Sierra”, 40 yari, esis kaptita kun altra kin membri di la grupo pos koncerto en l’urbo Morelia, Michoacan. La kaptanti liberigis la kin membri, ma ne Sergio Gomez, ilqua esis trovita sen vivo sur voyego proxime urbeto di ica stato. Il ocidesis per strangulado.
- 2esma di decembro 2007: Zayda Pena, chefa voco di la grupo “Zayda e la Kulpinti”, esis atakita da persono per pafo aden la dorso en motelo dil urbo Matamoros, Tamaulipas. El transvivis l’unesma atako, ma pose el esis ocidita dum ke el subisis kirurgiala kuracuro en la hospitalo per du pafi aden la kapo.

L’ocidita muzikisti esas apene kelka de centi de personi, qui ocidesas yarale, direte o ne-direte, pro narkotik-trafiko, ma lia morti esas grava por la mili de personi, qui admiris ed elevis li quale populara idoli. Ecepte un o du kazi, regretinde la maxim granda parto di ca krimini restas sen solvuro dal autoritataro e la kulpinti restas libera.

Jose Cossio, Mexikia

La maxim bela loko sur la tero

Pro quo Strasbourganino tante entuziasmas pri sua hem-urbo

Por Dominique Kieffer ne existas plu bela loko sur la tero kam la katedralo. Depos sua infanteso la Strasbourga partikularajo facinas la 53 yari evantino. Preske omnadie la docistino por Germana, qua pluse laboras kom guiderino, vizitas la grandega deo-domo en la centro di la chef-urbo di Europa. Ka Notre-Dame de Strasbourg, quale la kirko en romana-gotika stilo nomesas oficale, vere esas la maxim bela loko sur la tero, pri to on darfas disputar, ma ne pri to, ke la katedralo apartenas a la maxim impozivanta sakrala edifici di la kristana mondo. La grandega konstrukturo stacas sur la maxim alta punto dil insulo cirkumrinsata dal Ill, sur qua trovesas la civito. Ja la Romana urb-fonderi dum la 12esma yarcento ante Kristo erektis hike templo. La labori por la cadia katedralo komencis en 1015 e duris plu multe kam 400 yari. Dume la konstrukteri konstatis, ke la deo-domo apogesanta sur pilastri divenus tro pecoza relate la marshoza sub-sulo, e pro to li renunciis la prontigo di la duesma kloshturmo. Tamen la katedralo kun sua turmo alta de 142 metri avancis dum 400 yari a la maxim alta edificio di Europa.

La astronomiala horlojo esas un de olua partikularaji. Depos la yaro 1547 hike indikesas du diferanta kloki, la akurata Greenwich Meantime (GMT) e la altra 31 minuti plu multe, la lokala kloko. Nam Strasbourg trovesas duima tempo-zono estale de la Londona suburbo.

Inter la sudala portalo di la katedralo e la Palais Rohan ula obskura metal-plako ornas la sulo. Sub ol dormas moderna peco del urbala historio. Kom arto-verko da Raymond E. Waydelich 14 bareli kun objekti di omnadia uzo sinkesis hike, qui esis tipala por Strasbourg ed Alzacia: vakue pakigita surkruto, biro, vino e flam-kuko, ma anke tram-plano, bilieti, vestaro e moneti.

„Sendubite partikulara trezoro por futura arkeologisti“, Dominique Kieffer dicis espritoze. Samtempe el timas, ke til ca tempo la propra idiomos esos extingita. Cirkume 20 po cent di la 270 000 habitanti di Strasbourg ankore savas la Alzaciana linguo. Ta idiomos tam semblas kelkete kam mixuro ek Franca, Germana, Angla e Yidisha. „En nia familio la hundo savas ca dialekto maxim bone“, dicis Dominique Kieffer, por qua l'idiomos esas ecensala parto di to, quo signifikas la charmo di Strasbourg.

Ultre la kosmopoliteso di la habitanti a to apartenas anke precipue la multa diferanta quarteri dil urbo, en qui on povas deskovrar multe. Dum 1681 Strasbourg divenis Franca. Omnaloke on konstruktis patric-domi segun Parisa stilo. Multa di ca urb-rezideyi grupigas su ankore cadie cirkum la Broglie-placo o trovesas alonge la Rue Brûlée. Ma la maxim remarkinda konstrukturo de ta tempo esas sendubite la Rohan-Palais. La kastelo erektesis segun la plani da Robert de Cotte, un dil arkitekto di Versailles. Ol lojigas cadie la muzeo dil artala mesterio, la art-muzeo e la muzeo arkeologia.

Strasbourg divenis Franca. Omnaloke on konstruktis patric-domi segun Parisa

stilo. Multa di ca urb-rezideyi grupigas su ankore cadie cirkum la Broglie-placo o trovesas alonge la Rue Brûlée. Ma la maxim remarkinda konstrukturo de ta tempo esas sendubite la Rohan-Palais. La kastelo erektosis segun la plani da Robert de Cotte, un dil arkitekto di Versailles. Ol lojigas cadie la muzeo dil artala mesterio, la art-muzeo e la muzeo arkeologia.

Inter 1871 e 1918 Strasbourg esis parto di la Germana Imperio. Dum ca tempo l'urbo expansosis precipue a la nord-esto. Erektosis pompoza konstrukturi quale l'Univertato, la Palais du Rhin e la Biblioteko, qui atestas pri la kurta flor-tempo di la yunes-stilo en Strasbourg. Tote altra vizajon montras Strasbourg en la moderna Europa-quartero. Hike stranja vitro- e stalbeton-konstrukturi dominacas, exemple la Europa-palaco, la Palaco di la homala yuri projetita da la famoza arkitekto Richard Rogers e la sideyo di la Parlamento Europana kun sua turmo alta de 60 metri.

Ma la maxim atraktiva parton di Strasbourg konstitucas la civito limitizita da la brakii laterala dil Ill – e hike precipue l'olima tanagist-, peskist- e muelist-quartero „Petit France“. „La mikra Francia“ surprizas per anguloza stradeti, streta stradi e mez-epokala fram-domi. La kriterio di olti esas alta pinta tekti ed aperta granarii, en qui en anciena tempi tanagita felis esis suspendita por sikeskar. La alta sul-imposto dum la mez-epoko inventivigis la tanagisti, muelisti e peskisti. Pro ke nur la fundamento di ula domo esis la bazo por la kalkulado, la ter-etajo kustume divenis tre moderata. Vice to l'inventema mestieristi ne nur konstruktis vers la alteso, ma pos l'unesma etajo anke vers la larjeso. L'efekto esis, ke reze la tero inter la domi divenis pasabla paseyo, ma en la supera etaji la vicini povis preske prizentar lia manuo de fenestro a fenestro. La „mikra Francia“ esas limitizita en sud-westo da la quar turmi di la Ponts Couverts. La „kovrita ponti“ esas la lasta konservata restaji di la fortifikaji, qui cirkumis Strasbourg dum la mez-epoko.

Artiklo da Karsten-Thilo Raab, ek „Neues Deutschland“

(gs)

La dis-pecigo di la mondo

150 yari ante nun naskis la Germana fizikisto Max Planck.

„Natura non facit saltus“: La naturo ne facas salti. Esis strikte prenita la Sueda bonatikisto Carl von Linné, qua 1751 unesmafoye notis skribe ta frazo en sua „Philosophia Botanica“. Ma ja plu frue lo simila formizesis, exemple

da Aristoteles o da Gottfried Wilhelm Leibnitz, di qua „Gesetz der Kontinuität“ (lego di la kontinueso) reputesis kom ne-sizebla en la cienco ocidentala til cirkum la fino di la 19esma yarcento.

Anke la Germana fizikisto Max Planck ne dubitis pri to, ke omna procesi en la naturo pasas kontinue, kande 1894 il okupabis su

pri la problemo semblante simpla: Pro quo peco ek fero brilas dum varmigado komence rede, pose flave e fine blanke? Planck esperis trovar la respondo dum l'explorado di la tale dicita „Schwarzer Körper“ (nigra korpo). Ta korpo posedas la qualeso absorbar komplete la radiado atinginta sur ol, e nur emisar radii elektro-magneta dependanta da la temperaturo. Ma esis desfacilajo. Por deskriptar korekte l'energi-distributo di ta radiado, on bezonis du formuli, un por la longa ondi ye la reda fino di la spektro ed un por la kurta ondi dil ultraviolea parto.

Dum oktobro 1900 Planck sucesis vinkar ita desfacilajo. Per interpolo matematikala il ganis de amba formuli triesma equaciono, qua esis konvenanta ecelante a la fakti experimentalaj. Vere pri ica suceso Planck devus joyir, ma la kontreajo eventis. Nam unesme il nur „divinabis fortune“ sua nova radiado-formulo. Duesme fine ne plezis a lu la fizikala fundamentizuro di olta, qua koaktis lu abandonar la lego di la kontinueso. Ye la 14esma di decembro 1900 dum ula kunsido di la „Deutsche Physikalische Gesellschaft“ (Germana fizikala societo) en Berlin Planck unesmafoye enuncis la penso, ke la radii-emisado ne eventas en formo di kontinua energio-fluo. Plu juste l'energio –quale on dicis plu tarde for-radias po mikra porcioni, tale

dicita quanti. Per to por la nova teorio quik naskis nomo: quant-teorio.

Komence Planck esperis povar integraligar irge la ne-dividebla energio-elementi en klasikala fiziko. To faliis fundamentale. Vice il mustis subisar, quale sua propra deskovro demolisis lente ma certe l'edificio di la fiziko klasikala. Pro to Planck sequis la kultivado di la quant-teorio precipue kom observanto e kun mixita sentimentis. „Esas vera“, il skribis 1922, „ante la fiziko esis plu simpla, plu harmonioza e pro to anke plu satisfacanta.”

Max Planck naskis ye la 23esma di aprilo 1858 en Kiel kom filiulo di profesoro matures-exameno il studiis en München matematiko e fiziko, quankam lore on opinionis, ke precipue relate la fiziko ne plu existas irga des-kovrajo. 1878 Planck iris dum du semestri a la Berliner Universität (Berlina universitato), ube inter altro il partoprenis kursi che Gustav Kirchoff, di qua katedron il 11 yari plu tarde okupis. 1894 Planck admisis da la „Preußische Akademie der Wissenschaften“ (Prusia akademio di la scienci) ed ibe 1912 nominesis kom perpetua sekretario.

Samyare kun Lise Meitner unesmafoye il engajis muliero kom helpanto. Danke a sua peni 1914

Albert Einstein chanjis de Zürich a Berlin. Kurta tempo pos ito l'Unesma Mondmilito komencis, e quale multa di sua kolegi anke Planck pro sua konservema konvinkeso lasis ravisar su signatar la nationalistala „Aufruf an die Kulturwelt“ (advoko a la kultur-mondumo), quon il regretis kurte pos ito. 1919 on dotis lu per la Nobel-premio por fiziko suplemeente por la yaro 1918. Dum la „Weimarer Republik“ (republiko di Weimar) Planck laboris precipue kom organizero dil explorado depos 1930 ye la kapo di la „Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft“ (imperiestro-Wilhelm-societo), di qua developon il favoris kompetente.

Ma ja 1933 la Germana ciencomarvelo finis subite. Le Naci regnis e for-pulsis Juda sciencisti ek lia ofici. En mayo 1933 kom prezidanto di la „Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft“ Planck inter-renkontris Hitler por enirar la partiso di la Juda Nobel-premio por kemio Fritz Haber, quankam vane. Omnakaze tale stacis en artiklo skribita 1947 da Planck en ula revuo. Ma kelka historiisti diminutas ica su-evalu herorala. Segun lia opiniono precipue pro to Planck konferabis kun Hitler por saveskar, quale la nova despoti reprezentas a su la futuro di la scienco.

Planck kompatis Einstein, qua ye komenco 1933 restis en l'Usa, pro ilto atakesir forte da le Naci. Ma poke plu tarde, pos ke Einstein

livabis la „Preußische Akademie“, Planck deklaris, ke Einstein ipse impedabis sua ibea resto pro sua konduto politikala. E quale la kreero di la relativeso-teorio reaktis? Il pardonis a lua amiko Planck, nam segun Einstein ilta komprenas de la politiko tante multo kam kato de la „Nia Patro“. Planck esis dufoye mariajita, e havis quar filii kun sua unesma spoza. Sua maxim evoza filiulo mortis apud Verdun, sua jemelo-filiini mortis dum la akushado de lia unesma filio. Planck precipue sufris pro la fato di sua filiulo Erwin, qua en januaro 1945 exekutis kom konfidencario di la faliita Stauffenberg-atento kontre Hitler.

Ma ankore unfoye la 87-evanto levis rapide por grandatra energioza ago. Quik pos la fino di la milito il suciegis pri la riorganizo di la „Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft“ e recevis verda lumo da la Britana militistala gvernerio. Olta demandis un kondiciono: Nova nomo mustis trovesar. Do ye la 11esma di septembro 1946 en Bad Driburg la „Max-Planck-Gesellschaft“ fondesis, qua catempe apartenas a la maxim produktiva exploreyi di la mondo. Max Planck mortis ye la 4esma di oktobro 1947 en Göttingen.

Artiklo da Martin Koch, ek „Neues Deutschland“ (gs)

Günter Anton, Honoruma
prezidanto dil ULI

Pro quo me esas Idisto de plu multe kam kin yardeki e quon me pro- fitis per Ido

Me divenis Idisto ante plura yardeki, pro ke l'idealo di duesma, neutra e reguloza (do facile lernebla) linguo internaciona entuziasmigis me. E vere, me lernis la linguo facile ed ante omno per praktiko. Co esis korespondo kun Idisti en diversa landi e lektado di Ido-revui, qui atingis me ja kelka yari pos la Duesma Mondmilito, ante omno la Sueda Mondolinguala Revuo.

Me divenis entuziasmoza Idisto, por ke per Ido me trovis korespond-amiki en diversa landi ne nur en Europa e l'Usa, ma anke exemple en Australia e Japonia. Inter mea korespond-amiki esis tre interesiva homi ed inter kelka de li e me kreskis vera amikeso ed ofte nepaciente me expektis lia letri. Ofte sur la letro-kuverti esis tre bela postmarki, quo tre joyigis me. La kontakto kun interesiva ed experiencita homi povas tre richigar ni. Erste pos yari me havis l'okazono, persone renkontrar exterlandana Idisti per private viziti de li che me o de me e mea spozino che li. Per tala viziti me renkontris komence Ido-amiki de Hungaria,

Günter Anton, Ehrenpräsident der
Internationalen Ido-Union

Warum ich seit mehr als fünf Jahrzehnten Idist bin und was mir Ido gibt

Ich wurde vor mehreren Jahrzehnten Idist, weil das Ideal einer zweiten, neutralen und regelmäßigen (also leicht erlernbaren) internationalen Sprache mich begeisterte. Und wirklich, ich lernte die Sprache leicht und vor allem durch Praxis. Dies war Briefwechsel mit Idisten in verschiedenen Ländern und Lesen von Ido-Zeitschriften, die mich schon einige Jahre nach dem Zweiten Weltkrieg erreichten, vor allem die Sueda Mondolinguala Revuo (Schwedische Weltsprachenzeitschrift).

Ich wurde ein begeisterter Idist, weil ich durch Ido in verschiedenen Ländern Brieffreunde fand, nicht nur in Europa und den USA, sondern z. B. auch in Australien und Japan. Unter meinen Brieffreunden waren sehr interessante Menschen und zwischen einigen von ihnen und mir wuchs eine wahre Freundschaft, und oft wartete ich ungeduldig auf ihre Briefe. Oft waren auf den Briefumschlägen sehr schöne Briefmarken, die mich sehr erfreuten. Der Kontakt mit interessanten und erfahrenen Menschen kann uns sehr bereichern. Erst nach Jahren hatte ich die Gelegenheit, ausländische Idisten persönlich bei privaten Besuchen von ihnen bei mir oder von mir und meiner Frau bei ihnen zu treffen. Durch solche Besuche traf ich am Anfang Ido-Freunde in Ungarn, der Tschechoslowakei und

Chekoslovakia e Polonia ed erste plu tarde samideani de plura diversa landi. Ma anke en nia lando me trovis bon amiki. Tale mea familio e me ofte vakancis en la domo di nia bon amiko Otto Schaub en la pitoreska Harz-montaro. Ni esis amiki til sua morto e simile lo esis inter me e Paul Haselhuhn en Bad Frankenhausen che la Kyffhäuser-montaro. L'amikeso kun same pensanti tre richigis me, ma anke la korespondo kun altre pensanti. Prezente multa homi uzas l'interreto ed anke en e per la reto Ido vivas e developas su.

Pro quo valoras lernar Ido?

On konoceskas interesiva homi e trovas amiki en diversa landi, quo richigas omnu intelektale e mentale. On trovas plezuro per la partopreno en renkontri internaciona. On ganas linguala e linguistikala savo e komprenas plu bone la strukturo, la vortaro e la gramatiko di ula linguo ed olua komunikala funcioni. On lernas plu bone expresar su en linguo stranjera e povas komprenar ne nur izolita vorti, ma frazi en la Franca, Italiana, Hispana ed Angla. Per Ido-savo on lernas plu facile altra lingui Europana. Ofte homi hezitas lernar Ido, pro ke segun lia opiniono esas tro poka Ido-parolanti en la mondo.

Me opinionas, ke omnu, qua esas konvinkita pri la valoro di Ido, lernez la linguo e helpez difuzar ol. Tale la nombro dil Idisti kreskos e la linguo divenos plu e plu atraktiva.

Polen und erst viel später Gleichgesinnte aus mehreren anderen Ländern. Aber auch in unserem Land fand ich gute Freunde. So machten meine Familie und ich oft Urlaub im Haus unseres guten Freundes Otto Schaub im pittoresken Harz. Wir waren Freunde bis zu seinem Tod und ähnlich war es zwischen mir und Paul Haselhuhn in Bad Frankenhausen nahe dem Kyffhäuser. Die Freundschaft mit Gleichdenkenden bereichert mich sehr, aber auch der Austausch mit Andersdenkenden. Gegenwärtig benutzen viele Menschen das Internet und auch im und durch das Internet lebt Ido und entwickelt sich.

Warum lohnt es sich, Ido zu lernen?

Man lernt interessante Menschen kennen und findet Freunde in verschiedenen Ländern, was jeden geistig und gefühlsmäßig bereichert. Man findet Vergnügen durch die Teilnahme an internationalen Treffen. Man erlangt sprachliches und sprachwissenschaftliches Wissen und versteht viel besser die Struktur, den Wortschatz und die Grammatik einer Sprache und ihre kommunikativen Funktionen. Man lernt viel besser, sich in einer Fremdsprache auszudrücken, und kann nicht nur viele Wörter verstehen, sondern auch Sätze im Französischen, Italienischen, Spanischen und Englischen. Durch Kenntnis des Ido lernt man viel leichter andere europäische Sprachen. Oft zögern Menschen, Ido zu lernen, weil sie der Meinung sind, es gibt zu wenig Ido-Sprecher in der Welt.

Ich meine, dass jeder, der von dem Wert des Ido überzeugt ist, die Sprache lernen soll und helfen, sie zu verbreiten. So wird die Zahl der Idisten wachsen und die Sprache wird immer attraktiver.

Radioskopuri da Rosy

*50 yari ante nun mortis la Britana bio-kemiistino **Rosalind Franklin**.*

La ya maxim populara simbolo di la molekular-biologio esas la duopla helixo di la DNA, quan multa homi anke nomizas Watson-Crick-spiralo. Nam la merito deskovrir ol generale esas atribuata al US-Amerikano James Watson e la Britano Francis Crick. Por to 1962 omni du obtenis la Nobel-premio por medicino – cetere komune kun Maurice Wilkins de la Londona King's College, qua kontributis kompare nur poko por la deskrovado di la hered-molekulo desoxiribonuklein-acido (DNA). Advere Rosalind Franklin, di qua DNA-radioskopuri atencigis Watson e Crick a la modelo di ula dupla helixo, relate Nobel-premio restis ne-egardita. La motivo: Evanta nur 37 yari ye la 16esma di aprilo 1958 el mortis pro kancero. E posthume la Stockholma Nobel-Komitato ne kustumas grantar la dezirinda premio.

Advere dum lia paroli en Stockholm okazione la recevo di la Nobel-premio Watson e Crick havabus facile la posibleso laudar konvenante la laboruri di Franklin, ma lo tala ne eventis. Erste 1968 la publiko saveskis ek la libro da Watson „The Double Helix“, ke anke muliero partoprenabis ye la

deskovrado di la DNA-strukturo. En ta Rosalind Franklin, quan Watson de-respektinde nomizis nur „Rosy“, esas karikatita kom pruda emancipino: „El facis tote konciante nulo por acentizar sua hominesala karakteri.“ Co ne esis astonanta, se on reflektas, ke la yuna bio-kemiistino en la laboratorio serchis nula viro, ma ante omno la aprobo kom ciencisto.

Rosalind Franklin naskis ye la 25esma di julio 1920 en London kom filiino di Juda bankisto. Pos la studio di la kemio en Cambridge ed explor-restado en Paris el iris 1950 a la Londona King's College, ube en la laboratorio di Wilkins el exploris la difrakto di la radii di Röntgen ye DNA-molekuli. Ja 1951 el konjektis, ke la hered-

molekulo esas spiral-forma. Ma ankore el celis sua rezulti por konsolidar oli plu bone per experimenti. Tamen Watson e Crick ne havis tala skrupoli, kande 1952 ili prizentis sua unesma DNA-modelo ek tri spiral-kateni. Olta esis eroriza modelo, quale Franklin quik rikonocis. Pro to el refuzis l'ofro di la du kooperar future, e tale facis fatala decido, quale tre balde evidenteskis.

Nam Wilkins ne nur prokuris acceso por Watson a la DNA-radio-skopuri da Franklin. Hazarde arivis a li amba anke la ne-publikigita explor-protokolo di sua konkurecantino. Balde pos to Watson e Crick atingis la suceso. Dum aprilo 1953 aparis sua famoza artiklo en la revuo „Nature“, en qua ili deklaris, ke la DNA esas duopla helixo. Kande on questionis Watson, kad il ja antee konocis la rezulti da Franklin, komence il negis lo impetuale. Erste 1968 il klarigis ca enunco: „Me savis plu multe de la rezultaji di Rosy kam el divinis.“ Nun anke Crick koncesis dureme inspiresir dum sua explorado relate la DNA-strukturo da la donaji experimentalala di Franklin.

De lore on disputas kelka-foye forte, ka Watson e Crick facis ulo tala kam furto mentala (plajado). Franklin ipsa konoceskis moderate la dubitebla uzado di sua donaji. Til sua morto el relatis amike a

Crick. Advere el esabis ita, qua refuzabis definitive kooperado kun sua konkurencanti. Anke Watson e Crick relate la strukturo di la hered-molekulo facis korekta konkluzi ek la DNA-exploruri plu frue kam Franklin. Tamen bitra posaporo restas, tante plu kam Watson en sua libro formacis minacema „Dark Lady“ del inteligenta e vivamoza esploristino, nur por briligar sua propra glorio tante plu lumoza.

Artiklo da Martin Koch, ek „Neues Deutschland“

(gs)

Anke motivo

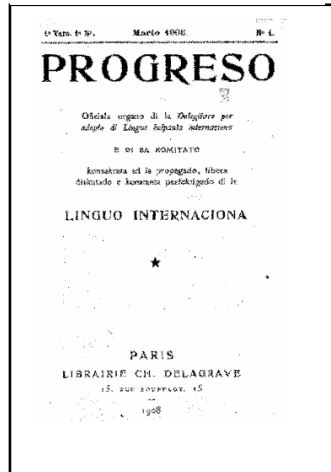
Pos la triesma partigo di Polonia la frontier-lineo inter Prusia e Rusia trasekis exakte la dometo di ula Judo. La mezuristi forte embarasesis. Fine li decidis questionar la Judo, ka ilu volas prefere apartenar a Prusia od a Rusia. Sen reflektir longe la Judo decidis por Prusia.

„Quala motivon vu havis por vua decido?“ l'oficisto volis savar. Pos ito la Judo: „En Rusia la vintri esas tro kolda a me.“

Mal okuli

De kelka tempo Chaim dormas kun sua binoklo sur la nazo. „Pro quo ne tu des-metas la binoklo dum la nokto?“ questionas sua spozino.

„Savez mea karino, mea okuli tante maleskis ke anke dum la sonjo me ne povas dicernar la homi.“

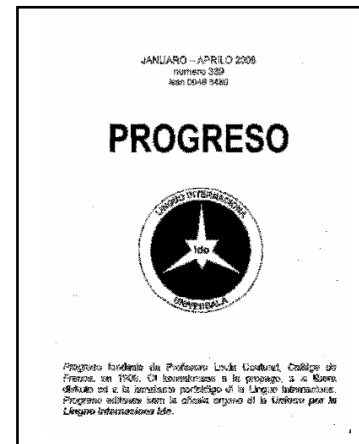

1908 aparis la unesma edituro di Progreso, la oficiala organo di la Lingua Internaciona. Progreso reflektas granda parto di developo di Ido e di la Ido-movimento.

La laboro dum la unesma etapo (1908-1912) vizatesis a vinko dil precipua defekti di Esperanto, por developar Esperanto reformita. Ja la unesma edituro havas, quale ankore catempe, la moto "konsakrata ad la propagado,

libera diskutado e konstanta perfektigado di la Lingua Internaciona". De 1908 til 1912 la linguo esis ankore en konstanta developo. La maxim intensa laboro exekutesis da Louis Couturat, ma multa altra Ido-pioniri facis grandnombra kontributi valoroza.

Progreso divenis a fundamentala kolekto dil konstrukto-stoni di Ido. Depos 1912 chanjis la karaktero di "Progreso". Plu e plu multa artikli di general intereso, pri omnaspeca temi aparis. Li demonstros, ke Ido esas apta en omna domeni. De 1908 til 1914 aparis 80 numeri di Progreso. Ica unesma tre fruktema etapo dil developo di Ido e di Progreso finis 1914: Couturat mortis, la unesma mondomilito terorigiva ocidis multa homi, destruktis relati internaciona, odio produktesis. La revuo "Progreso" desaparitis, ma Ido vivis pluse (kompreneble multe plu feble) en plura landi. La rolo di "Progreso" asumis la sueda revuo "Mondo". Pos la milito la Ido-movimento pokope repozis e prosperis. La unesma Ido-kongreso (1921) decidis, aceptar "Mondo" kom oficiala organo. Ma plu tarde "Mondo" chanjis sua karaktero e 1931 Progreso itere aparis kun edituro 81. De lore sorgis sempre itere responsoza Idisti por ke Progreso povis aparar, anke ye desfacila kondicioni. Nun en januaro 2008 editesis la numero 339. Ni gratulas Progreso e lua nuna redaktero Robert Pontnau e deziras suceso pri la futura laboro. Vivez Ido, vivez Progreso!

(fm)

2008 - N° 339

Komento

Recente aparis la Esperanto-revuo Literatura Foiro artiklo pri la Idisto Louis de Beaufront e sua relati ad Ido. Ol detaloze deskriptas lua vivo e lua agado pri la linguo internaciona, unesme lua aktiveso por Esperanto e plu tarde por Ido. Generale l'artiklo esas tre interesiva, ma remarkinda es, ke on forte acentizas la baricentro di lua vivo ye l'unesma parto di lua biografio, qua mencionas lua probabla decendo de nemariajita matro e ke la nomo, per qua ni konocas il, ne esas lua vera nomo, ma fiktiva nomo, quan lu plu tarde adoptis. La deskripto di lua biografio memorigas ni a la procedado, quan on ofte trovas en la politiko, ke on probes konsputar politikala movimento per konsputar la private vivo di la reprezentanti di ula partiso. Ye ica kazo on volas semble sugestar, ke la desklara e dubitinda biografio di De Beaufront esus kauzo por konsiderar Ido kom ula verko min valoroza. Repetas anke la reprochi, ke lu esabis desfidela a Zamenhof, kande lu olim ne nur defensis Esperanto koram la deligitaro en Paris, ma anke anonime promociis la reform-projeto Ido. On anke nun pose povas plendar pri to, ke lu ne sincere agis, ma on ne povas parolar pri trahizo. Qua volas evaluar la valoro di Ido

kompare ad Esperanto, ta devas komendar expertizo komparanta pri amba lingui da ula neutrala linguisti, sen egardar la prezenta adherantari di oli e sen konsiderar la privata vivo di la mondlinguani. Adjunte esas remarkenda, ke on enca artiklo anke enumeras kelka kazi, qui en Esperanto por kelka homi esas kelke plu facila kam en Ido. Fakto esas, ke en Esperanto kelka derivuri esas plu facila, ma Ido esas plu preciza e logikoza. L'itenco di Zamenhof esis evidente krear linguo, qua anke por homi di min progresinta eruditeso esas facile lernebla ed uzebla, ma linguo por la tota mondo, qua anke devas servir a grupi di plu alta savo-nivelo, devas esar konstruktita, tale ke ol anke kontentigas homi, qui ne nur volas interkomunikar ye simpla parol-nivelo. Qua reprochas ad Ido kelka desfacilesi, ta devus egardar, ke Ido tamen esas ankore multe plu facila kam omna naturala lingui, qui prezente uzesas internacione kom "helplingui".

Alfred Neussner

La GIS salutas nova membri:

Hannes Ostermann,
Schwarzach

Thomas Schmidt,
München

Voyo-apertanto por Darwin

300 yari ante nun naskis la Franca natur-exploristo Comte de Buffon.

Dum la 18esma yarcento ne poka natur-exploristi esis chef-profesionala teologisti. E lo ne esis hazardo. Nam per sorgema studiado di la naturo on esperis nulo min kam povar des-kovrar l'intenci di la kreero. Konseque ca esforco anke esis karakterizita kom natur-teologio, e singlu, qua dubitis la mondala omno-povo di deo, precipue en la absolutistala Francia mustis timar ne-agreabla konsequantaji.

Un dil unesmi, qua tamen agis tale, quankam prudente, esis la Franca mediko e botanikisto Georges-Louis Leclerc, qua plu tarde nobeligesis kom Comte de Buffon. 1749 il publikigis l'unesma tomo di sua „Histoire naturelle“, a qua 43 plusa sucedis. En to il pozis la natur-historio ad ula ciencala fundamento e liberigis olu de multa teologiala acesoraji. Anke il ne persistis ye la deskriptado di la lore konocata vivanta enti, ma formulizis astoniva pensi pri la relato inter organismo e cirku-manta mondo. Pro to plura historiisti regardas Buffon kom precedanto dil ekologio. En l'Europa dil lumizado la „Histoire naturelle“ apartenis a la ge-

nerala kultiveso e servis kom importanta orientizo por ciencisti nun nomizita kom biologisti, ed anke por Darwin.

Ye la 7esma di septembro 1707 Buffon naskis proxim Dijon. Pos la frequento di la jezuit-kolegio il studiis yuro-cienco, pose medicino, matematiko e botaniko. La temo di lua unesma ciencala verketo esis la kalkulo di la probableso. Admirante la laboruri da Isaac Newton Buffon tradukis kelka de li a la Franca. 1732 per la posedajo di sua matro il establis su kom privata ciencisto. On dicas, ke dum l'unesma duimo di la jorno il okupis pri natur-cienca studiadi e dum l'altra duimo facis omno por multigar sua pekunio. 1739 Rejo Louis XV. komisis a lu la direktado di la botanikala gardeno, e pose la Académie Francaise adoptis lu kom membro. Kom un di la maxim influoza personi tatempe

Buffon mortis ye la 16esma di aprilo 1788 en Paris.

Pri Darwin esas tradicionita la frazo, ke il e Buffon atingus remarkinda akordo relate plura koncepti. E lo valoras ne nur por la teorio di la herado, ye qua amba esploristi false departis de to, ke la informo pri aquirita atributi arivus a la spori per mikrega partikuli e talmaniere esus trans-sendata de un a la nexta generaciono. Quankam Buffon ne volis iracigar sen neceseso la klerikala chefaro per sua skriburi, il expresis audebla skrupulo pri la doktrino di la konstanteso di la speci. Regardante la analogeso inter kavalo ed asno exemple il pozis la hereziatra questiono: „Ka forsan asno e kavalo esas derivata originale de la sama gento?“ Anke il konsideris la koncepto kom posibla, ke parenta speci esus naskita ek ula plu primitiva speco. Tamen plu multon Buffon ne audacis dicar pri la variebleso di la speci.

Sen to ye altra loko il defiabis ja la teologii. On parolas pri la kosmogonio. Segun Buffon la tero genitesis kande kometo falabis aden la suno. Pose la komence varmega e liquida kometo koldeskis gradope. Ma quante longe durabis ca proceso? Od altre questionite: Quante evas la tero? Segun Genesis cirkum 6000 yari, esis lektelebla tatempe en multa skriburi religiosa. Buffon ton ne kredis, do il experimentadis per varmegigita kupro-buli akurate stu-

diante la proceso di la koldesko. De to il implikis, ke la tero evus adminime 75 000 yari. Plu tarde mem il taxis la evo di la tero tri milioni de yari, ma evitis publikigar ca nombro pro la supre nomita kauzi. Advere ni savas cadie, ke nia sun-sistemo existas ja de cirkum 4,5 miliardi de yari. Tamen tatempe, kande on konsideris la mondo kom kreita e sen historio, esis tote penso revolucionala retro-duktar la prezenta stando di la tero ad ula tre longa evoluciono geologia.

Artiklo da Martin Koch, ek „Neues Deutschland“
(gs)

Metali por movebla telefonili skarseskas

(dpa) Exotika substanci quale tantalo od iridio esas ne-renuncebla en fotografili, platimaj-skreni o mobil-telefonili. Ma la rezervi suficas ja nur dum poka yari. Industriala grupi serchadas febratre nova troveyi ed alternativivi teknikala. Tamen anke kompenso-moyeni ne existas til nun. Fabrikisti di komputori e mobil-telefonili bezonas metali, qui forsan balde ne plus esas obtenebla. Kelka certe suficas min longe kam 20 yari. Kompenso-substanci? Decepto til nun. Pro to mondvasse on serchadas febratre nova jaceyi e kompeso-substanci. Por exemplo tantalo. Ca metalo uzesas inter altro por produktar kondensatori en mobil-telefo-

nili, fotografili digitala e komputori. Kondensatori ek tantalo igas posibla la plu-mikrigeso di multa utensili, garantias longa vivo-duro e poka konsumo di fluo. „Catempe ne existas irga kompenso-substanco, qua agas yuste pri la postulaji di la mobil-telefonili“, dicas Jim McCombie, metal-komercisto di A&M Minerals and Metals. Entraprezuri facas ja konkluzi pro la skarseso. Tale Nokia la maxim granda produktero di la mondo volas uzar future min tantalo en sua utensili.

Komisita da la ministerio por la ambiente esploristi verifikis, quante dramatala la situeso esas reale. Li deduktas, ke departante de la nun-tempe konocata rezervi vere esas motivo por desquietesar. Ante omno iridio esas skarsa. La mola, arjentea metalo esas ekstraktata dum la metalifado di zinko, ed esas bezonata por platimaj-skreni. La ciencisti opinionnas, ke ja pos sis yari povus eventar grava problemi koncerne la provizado. (gs)

Solvo dil enigmato (pag. 20)

1. nuko, 2. nazo, 3. kordio,
4. poplito, 5. vizajo, 6. okulalo,
7. sango, 8. polexo, 9. osto,
10. mentono, 11. axelo

Solvo-vorto: Karl Janotta

Por nia komencanti / Für unsere Anfänger

Lektion 7

VERBEN

Die zusammengesetzten Zeiten eines Verbs werden durch Einschub des Suffixes **-ab** zwischen Wurzel und grammatischer Endung gebildet:

Me parolabis – Ich hatte gesprochen.

Il finabos – Er wird beendet haben.

El en-falabus – Sie wäre hineingefallen.

Finabez, kande me arivos – Sei(d) fertig, wenn ich kommen werde.

Für das Perfekt wird die einfache Vergangenheit benutzt:

Me parolas – Ich spreche.

Me parolis – Ich sprach, ich habe gesprochen.

Me parolos – Ich werde sprechen.

Me parolus – Ich würde sprechen.

Das Partizip des Futurs (Endung **-onta**) drückt die Absicht aus etwas zu tun:

Me esas parolonta – Ich bin dabei zu sprechen.

Kelka homi esas sempre o manjanta, o quik manjonta, o jus manjinta – Einige Menschen sind immer (solche, die) entweder essen, gleich essen werden oder

gerade gegessen haben.

Das Adverb **ya** verleiht der Aussage des Satzes mehr Nachdruck:

Me ya askoltas – Ich höre ja zu.

Me skribis ya – Ich habe doch geschrieben.

Me atencis ya – Ich habe doch acht gegeben.

Venez ya! – Komm (kommt, kommen Sie) doch!

AFFIXE

dis-, Trennung, Verbreitung:

disdonar – verteilen, **dissekar** – sezieren, **dissendar** – versenden.

des-, das Gegenteil einer Aktion, Eigenschaft usw.: **deshonoro** – Unehre, Schande, **desplezar** – missfallen, **desfacila** – schwer, **desespero** – Verzweiflung, **despruvar** – widerlegen.

ne-, das Adverb mit der Bedeutung *nicht* wird häufig als Präfix gebraucht, um die Negation anzuzeigen. Es unterscheidet sich erheblich von **des-**, welches das genaue Gegenteil markiert. Es ist ein bedeutender Unterschied zwischen einem Indiz, das die Beschuldigung nicht beweist (**atesto nepruvanta**), und einem, das sie widerlegt (**atesto des-pruvanta**); **vole o ne-vole** – wohl oder übel.

sen-, eine Präposition mit der Bedeutung „ohne“, die auch als Präfix gebraucht wird und dann

den Wert des deutschen „-los“ hat:

enviva – leblos, **senhara** – haarlos, **sensucesa** – erfolglos.

mi-, halb: **mihoro** – eine halbe Stunde, **miapertita** – halb geöffnet

mis-, falsch, verkehrt: **mislektar** – sich verlesen, **mispozar** – verlegen, an eine falsche Stelle legen.

-ach, Herabsetzung: **populacho** – Mob, Pöbel, **ridachar** – grinsen, **skribachar** – kritzeln, schmieren.

KONVERSATION

Du siehst blass aus.

Tu aspektas pala.

Bist du unwohl?

Ka tu esas ne-sana?

Ich bin erkältet.

Me havas kataro.

Ich habe eine Erkältung bekommen.

Me prenis kataro.

Bleib nicht im Zug (stehen)!

Ne restez en la aer-fluo!

Hole den Arzt!

Querigez la mediko!

Bist du oft krank?

Ka tu esas ofte malada?

Nein, sehr selten.

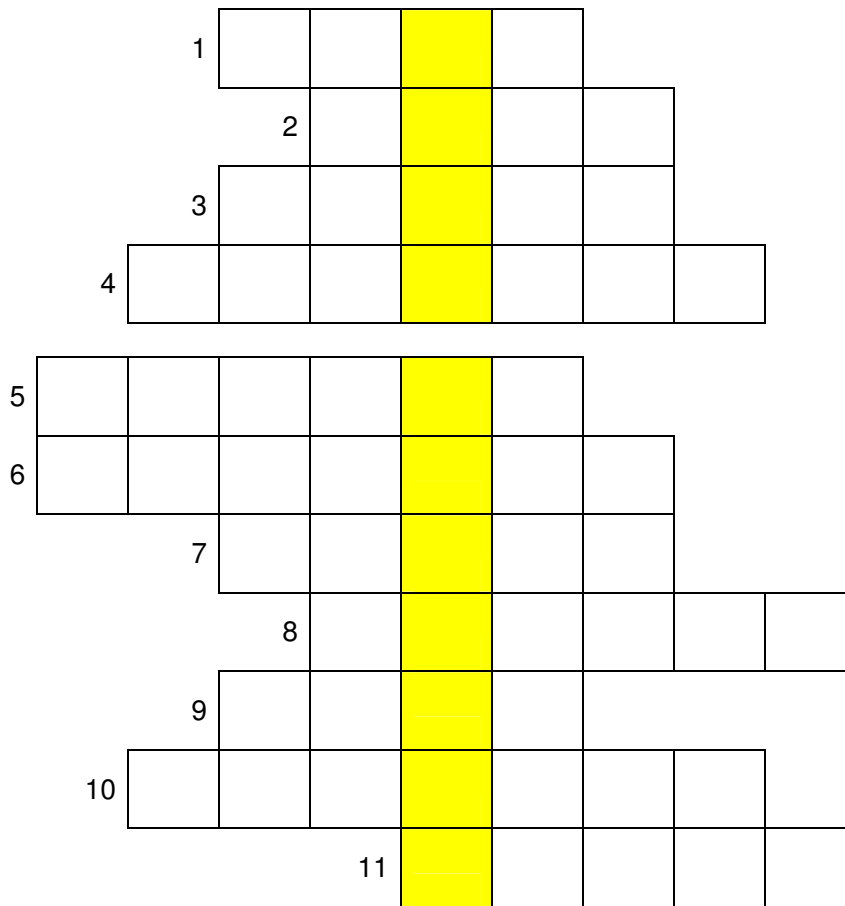
No, tre rare.

Ich erinnere mich nicht, dass ich krank war.

Me ne memoras esir malada.

Enigmato

Homala korpoparti

1. Nacken, 2. Nase, 3. Herz, 4. Kniekehle, 5. Gesicht, 6. Augenlinse,
7. Blut, 8. Daumen, 9. Knochen, 10. Kinn, 11. Achselhöhle

La nombrizita kesti rezultigas la pre-nomo e la familio-nomo di
importanta Austriana Idisto dil unesma duimo dil lasta yarcento.

(rg)

Kunlaboranti di ca numero: G. Anton (ga), R. Gensch (rg), F. Möller (fm),
A. Neussner (an), G. Schlemminger (gs), E. Scholz (es), H.-G. Winkler (hw)

Redakterio: Ido-amiki Berlin
Adresi: ver.di, FB 8, Köpenicker Straße 30,
10179 Berlin
ido-saluto@idolinguo.de
Banko: Deutsche Ido-Gesellschaft
Postbank Berlin
Konto 184566106, BLZ 10010010

Membri dil Germana Ido-Societo
recevas l' Ido-Saluto gratuite.

Por ne-membri la yarala abono
kustas adminime € 5,00.